

GULYA KÁROLY

KOMMUNISTÁK ÉS BALOLDALI SZOCIALISTÁK TEVÉKENYSÉGE SZEGEDEN (1933—1939)*

Szóban és írásban sokszor »méltatták« már azt a »megtisztelő« szerepet, mely Szeged városnak jutott osztályrészül azért, hogy az ellenforradalmi rendszer, és annak ideológiai alapjául szolgáló »szegedi gondolat« bölcsője, kiinduló pontja lett. A város azonban e »megtisztelő«, gondolat-szülő szerephez érdemtelenül jutott. Lakói döntő többségének ugyanis semmi köze sem volt az ellenforradalmárokhöz, a Horthy-rendszer urainak azon csoportjához, amely 1919 nyara politikai és stratégiai helyzetének logikája szerint »új honfoglalásra« ezen a területen gyülekezett. Hamis tehát az a kép, mely sokak tudatában még ma is úgy él, hogy Szegednek csak ilyen hagyományai vannak. A magyar történelemnek szinte minden időszaka szolgáltatott olyan példákat, amelyek Szeged lakói többségének demokratizmusát és hazafiságát bizonyítják. Voltak Szegednek olyan fiai, akiknek működése a haladó tudomány és kultúra nemzeti kincsestárát gazdagította. Másrészt Szeged lakóinak, különösen a munkásosztálynak nagy része a Horthy-korszak 25 esztendeje alatt nem értett egyet az uralkodó politikai irányzattal, sőt harcolt ellene. Ennek a harcnak, amely 1933-tól kezdve a nyílt fasiszta diktatúra magyarországi bevezetésére törekvő kísérletek ellen irányult, legkövetkezetesebb résztvevői és vezetői a kommunisták és az érzelmileg hozzájuk közelálló, baloldali szociáldemokraták voltak.

Az 1920-as években és az 1930-as évek elején előtérbe nyomult európai és magyarországi fasiszmusnak az vethetett volna gátat, ha a munkáspártok és a demokrácia erői a helyzetet idejében felismerik, és a burzsoá demokrácia gyengeségét — mely a hagyományos parlamenti módszerekkel való kormányzásnak a legvadabb diktatúrával való felváltásában nyilvánult meg —, saját erejükkel, egységes fellépésükkel ellensúlyozták. Annak a szükségletnek lehető legnagyobb mértékben, minden haladó osztályban és rétegben véghezvitt tudatosításához, hogy a fasiszmus erőivel szemben munkásegységfront, sőt népfront létrehozása szükséges, a velük

* Részlet: A szegedi munkásság helyzete és mozgalmái 1933—1939 között c. készülő tanulmányból.

szemben álló tábor — az illegális körülmények között dolgozó kommunista pártnak és a munkásság köréje csoportosuló részének — ereje kevésnek bizonyult. Ez igazság, és az addig folytatott politikában elkövetett hibák felismerése következtében azonban már 1935 előtt, tehát a Kommunista Internacionáló VII. kongresszusát megelőzően is voltak olyan országos és helyi jellegű kísérletek, amelyek azt bizonyítják, hogy szövetséges támogatásával még ekkor is fékezni lehetett a faszizálódás folyamatát.

A szociáldemokrata pártnak, mint a munkás egységfront és népfront létrehozásában fontos szerepre hivatott másik munkáspártnak a politikai tevékenysége azonban nem volt minden tekintetben egyértelmű. Működésére 1933 és 1939 között mind országos, mind helyi vonatkozásban bizonyos kettősség jellemző. Ez világosan kimutatható a párt vezetői többségének országos viszonylatban követett megalkuvó, a munkásság érdekeit objektíve sértő, az uralkodó osztály érdekeit egyes esetekben közvetlenül és tudatosan, legtöbb politikusnál azonban csak akaratlanul, a reformista ideológia hatásaként közvetve szolgáló politikai vonalvezetésben, amellyel a kormány felé a párt működésének szükségességét próbálták bizonyítani, és a párt fennmaradását a rendszer szociális támaszaként egyesek feltüntetni, hogy így a legális működést biztosíthassák. Kétségtelen, hogy legális munkáspárt létezése — mint erről szó lesz — előnyös volt a munkásosztály számára. Ez a tény azonban nem homályosíthatja el azt a másikat, hogy a hivatalos politika sokkal nagyobb tömegeket nevelt opportunistá szellemben és ez mérhetetlen kárt okozott a munkásmozgalomnak. Bizonyos mértékig azonban a szociáldemokrata párt jobboldali vezetői is szembeszálltak a faszizmussal (Kéthly, Buchinger, Mónus, Szakasits, Rónai, Harustyák és mások). Így a szociáldemokrata párt az opportunistá vezetés ellenére sem veszítette el egészen hitelét és a munkásság politikai gondolkodására gyakorolt befolyását. A vezetők jelentős része, s a párt mögött felsorakozó munkások többsége igyekezett a párt nevéből és programjából adódó, fasziszták elleni politikai, de főleg a munkásság gazdasági jellegű célkitűzése miatt harcolni.

A kormány, amelynek szemében az ilyen vezetés alatt álló szociáldemokrata párt működése is szálfka volt, egyelőre megtúrte, mint a munkásság forradalmi megmozdulásainak és hangulatának leszerelése érdekében szükséges rosszat, de foglalkozott azzal a gondolattal, hogy mihelyt lehetőség lesz rá; megszabadul tőle. Annak ellenére, hogy a tárgyalt időszakban erre nem került sor, a párt szabad működésének útjába mindenféle akadályokat gördítettek. Ezzel sikerült a munkásság hagyományos elvekhez ragaszkodó tagjainak jórészéval vezetőik többségének forradalmisága mértékéről téves fogalmakat alkottatni.

A szociáldemokrata párt egészét illetően azonban az a legfontosabb, hogy — a párt vezetőinek többsége által követett politikától függetlenül — az MSZMP felszámolása után mint a munkásság egyetlen legális politikai pártja, a kormány ellenzéke működött. Ezenkívül — és ez nem kevésbé lényeges — e párt keretei között, miután a Kommunisták Magyarországi Pártja javított a szociáldemokratákkal és szakszervezeteikkel szemben alkalmazott helytelen, merev politikáján, bizonyos lehetőség nyílt a kommunisták és a baloldali szociáldemokraták legális tevékenységére:

forradalmi eszmék terjesztésére és egyes munkások forradalmi szellemben való nevelésére.

Nagy szolgálatot tett volna a szociáldemokrata pártvezetés a munkásosztály és a dolgozó nép ügyének, ha a fasizmus magyarországi előretörésének veszélyével szemben legalább tárgyalási alapként elfogadja a KMP akcióegységre vonatkozó javaslatait, és közös erővel az ily módon könnyen kialakítható antifasiszta népfront segítségével tevékeny részesei lettek volna az erőnek, mely visszatarthatta volna Magyarországot a későbbiekben betöltött szerepétől.

A szociáldemokrata párt vezetői azonban nem fogadták el a KMP ostromszerű ajánlatát, s így a felülről kialakított munkás-egységfront nem jöhetett létre és nem volt kellő erő sem a tőkéseknek munkásosztályunk életszínvonala ellen irányuló támadásainak, sem pedig a fasizmus előretörésének megakadályozására.

Az alulról kezdeményezett, a kommunista és szociáldemokrata munkások tömegei erejének egyesítésére irányuló törekvéseket azonban nem lehetett egészen megakadályozni. Ez a KMP adott helyzetre alkalmazott javuló taktikájának és a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa határozatait figyelembe vevő vezetésének nagy eredménye.

*

A munkásosztály életszínvonalának emeléseért, a demokratikus polgári jogokért a szociáldemokrata párt vezetése is hajlandó volt küzdeni, amit a szegedi munkásságnak a válság enyhülése után vívott sztrájkharcaiban való részvételük is bizonyít. A kommunisták és a baloldali szocialisták pedig a legális szervezetek keretein belül végzett munka lehetőségét a sztrájkharcok vezetésére, s a szociáldemokrata munkástömegeknek politikai követelések mellé állítására is felhasználták.

1934. szeptember 10-én Csányi Mihály festőüzemében a munkások sztrájkot kezdtek. Munkabeszüntetésük egy hétig, szeptember 17-ig tartott, s ekkor a követelések teljesítésével, megegyezéssel ért véget. A megegyezés feltételei között szerepelt, hogy a munkaadó a kollektív szerződést betartja, a 2—4 filléres órabéremelést megadja, a sztrájktörő munkásokat (kettő kivételével) elbocsátja, elismeri a bizalmi rendszert, és csak szervezett munkásokkal dolgoztat.¹

A megegyezés feltételeiből látható, hogy a tulajdonos a munkások életszínvonalának a rovására akarja üzemének rentabilitását biztosítani és még a törvény által szabályozott szerződést is felrúgta. Az órabéremelés kivívása viszont arról tanúskodik, hogy a munkásságnak szervezett összefogással nemcsak a tőkés támadás megghiúsítására, de saját követelésének érvényesítésére is volt ereje. A sztrájktörő munkások többségének elbocsátása — kikenél a szolidaritás megtagadására csak a nyomor és az öntudatlanság adhat magyarázatot —, az öntudatos munkások erejére vall. A megegyezési feltételek többsége kifejezetten politikai jellegű volt.

1935. március 19-én a sütőipari munkások léptek sztrájkba, mert a családos sütőmunkások heti átlagkeresete alig érte el a 10,— P-t. (6—20 P között váltakozott.) Követelték, hogy a legkisebb munkabér 16—35 P

¹ Munkásmozgalmi Intézet Budapest. A továbbiakban: MMI Archivum. XIX. 3/7/1934/E.

legyen. Követelései között szerepelt a tisztálkodási lehetőségek megjavítása is. A munkabeszüntetés március 20-án este 20—23%-os béremelés és a sztrájkban részt vett és emiatt a munkahelyükről elbocsátott munkások visszafogadása után véget ért.²

A sztrájkok száma Szegeden 1936-ban megnőtt. A válság utáni viszonylagos fellendülés lehetővé tette a munkásságnak, hogy életszínvonala emelésével kapcsolatos követeléseit fokozottabban érvényesítse. Ekkor már kommunisták; vagy annak nevezett forradalmi gondolkodású szociáldemokrata párttagok is többen dolgoztak a szakszervezetekben.

1936. február 17-én a Zsurkó-féle cipógyár 120 munkásából 39 beszüntette a munkát. A szegedi rendőrkapitányság detektívtestületének jelentése szerint nem érték el eredményt, sőt a munkaadó elbocsátotta a munkásokat. A mozgalom vezetőit, Krajkó András szakszervezeti elnököt és Hajdók Bélát, a Budapestről leküldött, s a bőripari szakszervezetből kizárt kommunista munkást a rendőrség június 12-én letartóztatta. »A bérmozgalom ideje alatt és utána a hangulatot és a harcossabb szervezkedést e két kommunista szította.«³ — szól a jelentés.

A Zsurkó cipógyári mozgalom mögött tehát határozottan kommunista vezetést lehet felfedezni, nemcsak az 5 napos sztrájk idején, hanem utána is, midőn a sztrájk már politikai mozgalommá szélesedett. Hajdók Béla több sajtóterméket hozott Szegedre. Ezek közt volt a *Kommunista* című, a Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusát tárgyaló és Dimitrov beszámolóját tartalmazó füzet, továbbá több szakmai-ellenzéki sajtótermék.

A mozgalom arányait, a munkásság egységének létrehozására irányuló politikai jellegét, a számára kedvező talajt és szervezési módszerének helyességét dokumentálja az az ügybuzgalom, amellyel a rendőrség e mozgalom felszámolásához hozzáfogott. Az említetteken kívül őrizetbe vették Krajkó József, Hercz Pál, Kohn Ilona szociáldemokrata párti, illetve szakszervezeti tagokat. Macsánszky József, Fábian Kálmán, Dénes Leó, Rudolf Ernő, Pósa Mária, Bozóki Lajos, Nagy János, Silbermann Ferenc, Engel Mihály, Rubinfalvi Sándor, Strahl Dezső, Müller Julianna, Silbermann Erzsébet, Harkai Sándor, Ábrahám István és Fábian Éva OIB helyi csoporttagok ellen pedig a nyomozást lefolytatták.

Mivel a mozgalmat budapesti megbízásra szervezték meg, a nyomozást oda is kiterjesztették és június 17-én az ottani résztvevőket: Tajti Ferencet, Szabó Istvánt, Apró Antalt és Kohn Miksát Szegedre szállították és átadták őket az ügyészségnek. Sipos Istvánt, akit a mozgalom fő irányítójának tartottak, nem találták meg.⁴

Az egyszerű munkabeszüntetés tehát néhány kommunista, ill. kommunista érzelmű munkás szervezőmunkája nyomán rövid idő alatt politikai mozgalommá szélesedett. A mozgalom célja és jellege annyira világos volt, hogy a már említett jelentés is szabatosan fogalmazta meg: »Hajdók Béla városunkban kezdeményezett és vezetett kommunista mozgalmát már az új Dimitrov-féle módszer, ill. utasítás szerint hajtotta végre,

² Délmagyarország 1935. március 21.

³ Szegedi rendőrkapitányság detektívtestületének jelentése. MMI Archivum. 10/1934. pol. res.

⁴ U. ott.

azaz: a szakszervezetek baloldali elemeit és az ifjúsági csoport tagjait iparkodott mozgalmának megnyerni és ezáltal a szociáldemokrata párt szervezetein belül egy erős ellenzéki, egységfrontot követelő táborot létrehozni. Leleplezése gátolta meg, mielőtt tevékenysége teljes sikert eredményezett volna.«

Ez a sztrájk Szegeden 1933 és 1939 között lefolyt mozgalmak csúcspontját jelentette. Gazdasági és politikai követelésekkel fellépő munkabeszüntetések azonban a továbbiakban is gyakoriak voltak.

1936. január 24-én és 25-én a Barna Endre-féle vas- és fémárugyár 57 munkásából 32 szüntette be a munkát. Követeléseik között szerepelt, hogy a munkabérek fizetésekor gyakori visszaélések elkerülése végett a tulajdonos függessze ki az akkordbér-táblázatot, továbbá 62,5 órás heti munkaidejük csökkentése, mert ebben a szakmában még a magyarországi viszonyok között is rendkívül hosszú munkaidő volt. A sztrájk két nap múlva követeléseik teljesítésével ért véget. A tulajdonos kifüggesztette a táblázatot és a munkaidőt heti 57 órában állapította meg.⁵

Július 4-én három mesternél dolgozó 39 papucsos segéd lépett sztrájkba. Páronként 15 filléres bérjavítást és az elképesztően hosszú, heti 78 órás munkaidő csökkentését követelték. Július 7-én két tulajdonossal megegyezés jött létre. Megadták a páronként 15 filléres bérjavítást és a munkaidőt 65 órában állapították meg. A harmadik papucsos azonban elbocsátotta munkásait.⁶

E két sztrájk által felvetett követelések mutatják, hogy Magyarországon még a munkaidő állami szabályozása is a megoldandó problémák közé tartozott, nemcsak a heti 48 órás munkaidő biztosítása, amely a nyugati kapitalista országok munkásainak már törvényes joga volt. Hazánkban a legjobb esetben is csak harccal volt kikényszeríthető, hogy az elképesztően hosszú munkanapot a tulajdonos belátása alapján valamelyest csökkentsék. Rosszabb esetben pedig e követelés hangoztatóit elbocsátással, a kenyérkereset lehetőségének megvonásával büntették.

1936. augusztusában több cipőüzem dolgozói szüntették be a munkát. Augusztus 14-én este az ipartestületben a bőripari munkaadók szakosztálya értekezletet tartott. Ezen az értekezleten megbeszéltek a követendő taktikai eljárást. Megegyezésük lényege az volt, hogy külön-külön, műhelyenként, üzemenként egyezkednek a sztrájkoló munkássággal és ilyenképpen megosztják erejét. Megállapodtak abban is, hogy egymás munkáit nem veszik fel és az iparügyi minisztériumban megsürgetik a minimális munkabérnek a bőriparban való mielőbbi behozatalát. A sztrájkoló bőripari munkásság vezetősége viszont arra törekedett, hogy a bérmozgalom egységessége és eredményessége érdekében csatlakozásra hívja fel a gyárakban dolgozó cipőipari munkásokat is, főleg azért, mert a munkaadók nem hajlandók az egyöntetű tárgyalások felvételére.⁷

Az előbbi sztrájjal egyidőben beszüntette a munkát 333 fűrészgári munkás is. A megegyezés augusztus 14-én jött létre és 80%-os bérjavítást

⁵ MMI Archivum. XIX. 3/31/1936/11.

⁶ MMI Archivum. Szegedi rendőrkapitányság iratai 10/1934. pol. res. 1936. júl. 8.

⁷ MMI Archivum. XIX. 3/8/1936/2.

eredményezett. A rendőri jelentés tanúsága szerint a sztrájk kizárólag gazdasági jellegű volt.⁸

1937. február 22-én a Fischer János és Fiai kőfaragó cég munkásainak egy része (50-ből 18) szüntette be a munkát. E sztrájk oka nem bérkövetelés volt, hanem a nemrég bevezetett új üzemi rend egyes intézkedéseivel szemben a munkások részéről történt kívánságok megtagadása. »A február 15-én megindult üzemből ugyanis a berendezés, fűtés és a munkanap megkezdésének időpontja tekintetében a gyár vezetősége több »újítást« alkalmazott, melyek nagyrészt a munkásság kifogásolta.«⁹

A jelentés szűkszavúsága és homályossága valószínűleg indokolt. A sztrájk oka ugyanis az üzemtermék gyenge fűtése, a munkanap túl korai kezdete, s a balesetelhárító berendezések hiánya, vagy elhanyagoltsága lehetett.

A szociáldemokrata párt annak a követelésének alátámasztására, hogy a 8 órás munkanapot vezessék be az építőiparban is, 1937. szeptember 16-ára általános sztrájkot hirdetett. Ezt a sztrájkot az építőipari munkások többsége támogatta. Egy iparágban belül ez volt a legnagyobb munkabeszüntetés Szegeden. Mintegy 800 kőműves, napszámos, szobafestő, ács, téglagyári és kőfaragó üzemi munkás vett benne részt.¹⁰

E sztrájk még azok közé tartozott, amelyekben a forradalmi szellemű munkásságnak az építőipari szakszervezeten belüli kommunista vezetőknek a szava érvényesült. A továbbiakban azonban a kormány által támogatott, a keresztényszocializmustól a fasizmusig fájult szakszervezet, az ún. hivatásszervezet ragadta magához a kezdeményezést. A kormány most már még szigorúbb mércével mérte a kommunisták tevékenysége által általában radikálisabbá vált szociáldemokrata pártot, de ennek vezetői is igyekeztek félelmükben elgáncsolni az együttműködés minden lehetőségét. Ez a magyarázata annak, hogy a kommunistáknak legális szervezeten belül végzett munkája Szegeden 1938-ban szinte megtört.

Az ismertett sztrájkmozgalmak és azok eredményei bizonyítják, hogy a munkásságot a válság utáni életkörülmények: nyomorúságos munkabérek, a rendkívül hosszú munkanapok, a kedvezőtlen munkakörülmények a tulajdonosokkal való folytonos gazdasági összeütközésekre, bérkövetelésekre sarkalták. E sztrájkok harcok, gazdasági követeléseken túlmenő jellegét a kommunisták, a szociáldemokrata párton, s annak szakszervezetein belül dolgozó baloldali érzelmű munkások részvétele biztosította. Tevékenységük azonban más területre is kiterjedt, és ismert okokból (munkásegységfront, népfront-politika hirdetése) az 1930-as évek közepén volt a legszélesebb. Felhasználták a kommunista és a szocialista munkások a szociáldemokrata párt és szakszervezet szavaló- és dalkórusaiban, az Eszperantista Egyesületben végezhető politikai és kulturális munka lehetőségét is, olyannyira, hogy a belügyminisztérium 1933. októberében rendelettel tiltotta meg e kórusok működését. A betiltás indoklásában szerepelt, hogy olyan szavakat és énekszámokat adtak elő, amelyek a társadalmi osztályok között ellentétek és gyűlölet felkeltésére alkalmasak, másrészt kifejezetten kommunista célokat szolgálnak és így

⁸ U. ott.

⁹ MMI. Archivum. XVIII. 2/1937/56.

¹⁰ MMI Archivum XVII. 1/1937/32.

ezek az egyesületek az állami és társadalmi rendet súlyosan veszélyeztető tevékenységet fejtettek ki.¹¹

A legális lehetőségeket kihasználó kommunista tevékenységét bizonyítja, s ennek megakadályozását szolgálja a belügyminiszter egy másik rendelete is. E rendelet tárgya a Magyarországi Eszperantista Munkások Egyesületének feloszlata. A polgármester a rendelet alapján az egyesület szegedi csoportjának működését április 16-án beszüntette. Elrendelte a helyiség bezárását, az iratok, könyvek, pénz zár alá helyezését, mert »... az utóbbi évek kommunista mozgalmaiban részt vettek, továbbá a ... S. A. T. nevű eszperantista világszervezet kiadásai, sajtótermékei szélsőséges kommunista irányzatúak, telve osztály-, vallás- és nemzetellenes kitételekkel.«¹²

Azt a tényt, hogy az 1930-as években, a kommunista és baloldali politikai ténykedések elleni hatalmas terror idején a legális keretek adta lehetőségek kihasználásán kívül illegálisan is dolgoztak kommunisták Szegeden, nemcsak az ellenük félelemből kiadott rendeletek, utasítások bizonyítják, hanem több kommunista per anyaga is. E perek anyagából, az azokat kommentáló polgári sajtóból azonban elég keveset tudunk meg működésükre vonatkozóan. A konspiráció szabályainak nem következetes betartása miatt ugyanis többnyire elég hamar lebukottakról, máskor kisebb jelentőségű szervezkedésekről, de az uralkodó osztályok szemében, annak bírósága által büntetendő cselekményekről van szó. Több esetben a hangulat felszítása érdekében, a rendőrség és nyomozó hatóságok mindenhatóságának és mindentudásának bizonyítása érdekében a sajtó nagyított fel egyes szervezkedéseket. Ennek előrebocsátása nem irányul a bátor kommunista harcosok működése értékének csökkentésére, pusztán arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy a minden »erőszakosságtól«¹³ féltő, s egyben mégis szenzációhajhász polgári sajtó híreit a valósághoz közelebb álló kép megrajzolása érdekében erős kritikával kell fogadni.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának talán legnagyobb arányú, déalföldi szervezkedési kísérlete volt az, amely 1930. május 18-án a tápéi füzesekben tartott megbeszéléssel indult, ahol központi kiküldött is jelen volt. Pár nap múlva azonban konspirációs hiba miatt a szervezkedés résztvevőit letartóztatták. A szétfúzott szervezkedés után új harcosok álltak a régiék helyébe, sőt a régiék büntetésük kitöltése után újra bekapcsolódtak a mozgalomba, a kommunista sejtek szervezésébe, vagy a legális szervezetekben végzett politikai munkába.

1932—33-ban Tóth János próbált kommunista sejtet szervezni Szegeden. Tóth János 1930-ban Németországban járt, s ott ismerkedett meg a mozgalommal. Miután visszatért Szegedre, megpróbált az öntudatos munkások, többnyire a munkanélküliek körében híveket toborozni, azokat mint szimpatizánsokat kezdte oktatni, kisebb feladatokkal megbízni. Ő szervezte be a sejt leendő tagjaiként Gesztelyi Mihályt, Krémer Gyulát és Tápai Józsefet. Képzésüket a Gera Sándor által hozzájuk juttatott *Társadalmi Szemle* cikkeinek olvasásával, sőt az idegen szavak szótárának

¹¹ Szegedi Állami Levéltár. Bp. 1933. okt. 27.

¹² Szegedi Állami Levéltár. 177. 388/1934. VIII. április 9-i BM. rendelet alapján. Polgármesteri bizalmas iratok 1866/1934. április 16.

tanulmányozásával is próbálta előmozdítani. Megbízta őket Vörös Segély bélyegek árusításával is. A sejt szervezése és összekovácsolása még az alapozásnál tartott, mikor nevezetteket letartóztatták, s 1933. június 6-án elítélték. Tóth Jánosra és Gesztelyi Mihályra 1 évi fogházat, 3 évi jog- és hivatalvesztést, Tápai Józsefekre pedig 2 hónapi fogházat és 1 évi jog- és hivatalvesztést rótt ki a szegedi törvényszék.¹³

1933-ban másik illegális kommunista szervezkedés is volt Szegeden, amelynek a budapesti központtal való kapcsolata is bizonyítható. A rendőrségnek tudomására jutott, hogy Budapestről állandóan kommunista »futár« közlekedik Szegedre, ki ide röpiratokat, sajtótermékeket hoz és sejt-rendszerbe beosztott segítő társaival kommunista mozgalmat szervez. Letartóztatták Szögi István asztalossegédet, Lakó László kőművessegédet, Bauer Erzsébetet és Nagy Jánost, akinek lakásán az összejöveteleket tartották. Elfogták Szögi Illés budapesti lakost is, aki a futár szerepét töltötte be.¹⁴

Valószínű, hogy e letartóztatások nagyobbarányú, kommunisták ellen irányuló hadjárat részei voltak, mert nem sokkal előbb Az Est augusztus 9-i száma arról írt, hogy Budapesten letartóztatták »a Sallai és Fürst helyébe Magyarországra jött« Grünold Pált, Spielberger Oszkárt, Papir Pált, Schultz Ilonát, Kallag Aladárt és Bentenberg Lipótnét.

A kommunista sejt szervezésére irányuló törekvés nem szorítkozott pusztán Szegedre, vagy csak a lakosság egy rétegére, a munkásságra. Ezt bizonyítja a következő két per anyaga is.

1934 januárjában az ítéletábra szőregi kommunisták perét tárgyalta. A szervezkedés vezetőjét, Banda Antalt, a budapesti illegális központtól való propagandakapcsolat miatt 5 havi fogházra ítélték.¹⁵

A kommunisták eszméi iránti fogékonyság, a bebörtönzöttekkel, üldözöttekkel való szolidaritásvállalás jellemezte Halmi István Párizsban végzett fiatal vegyész-mérnököt, Zocskár András cipészt, Simovics István utazót, akiket 1935. májusában állítottak bíróság elé. Zocskár és Simovics a Tanácsköztársaság idejéből származó nyomtatványok és folyóiratok olvasásáért, Vörös Segély bélyegek eladásáért, Halmi István tudományos ismeretterjesztő előadásaiért is 2—3 hónapos börtönbüntetést szenvedett.¹⁶

A szegedi munkásság legbátrabb képviselői voltak a kommunisták, akik a fennálló rendszerrel szemben forradalmi harc minden áldozatát vállalták. Ez azonban tevékenységüknek csak egyik része volt. A munkásság tömegerejének a felsorakoztatásával, a fasiszta rendszer terrorja elleni tiltakozás megszervezésével is harcoltak a hazai és külföldi fasizmus áldozatainak a megmentéséért. A szegedi munkásság internacionalizmusának szép példája volt, mikor felemelte szavát az altonai törvényszék által halálraítélt német kommunista, Lütgens, Tesch, Wolf és Möller kivégzése ellen. Követelték nevezettek azonnali szabadlábra helyezését, és tiltakozásukat fejezték ki a fasiszta terror ellen, amely a munkások és értelmiségiek ezreit küldi a halálba vagy internálótáborokba.¹⁷

¹³ MMI. Archivum. A. III. 30/196.

¹⁴ MMI. Archivum. A. III. 30/62. Az Esti Kurir tudósítójának küldött szegedi telefonjelentés jegyzőkönyve. 1933. szeptember 11.

¹⁵ Szegedi Napló 1934. január 18.

¹⁶ Délmagyarország 1935. május 22.

¹⁷ MMI. Archivum. A. III. 30/164.

A szegedi munkásság tiltakozásának sorsa valószínűleg az lett, hogy nem juthatott el a címzett helyre, a német követségre. A rendőrség szegedi kapitánysága ugyanis tucatnevekre hivatkozva (Kiss, Nagy, Kovács, Horváth) azt a következtetést közölte a belügyminisztériummal, hogy a nevek nagyrészt a tiltakozást szervezők találták ki, s irták be. Ebben esetleg lehetne némi részgazság, de további érvelésük saját feltevésüket cáfolja meg. »Megállapítottuk, hogy az aláírásokat maguk is az aláírók közt szereplő Komócsin Antal és Gladics József többszörösen büntetett kommunisták gyűjtötték, kiknek kommunista irányú tevékenysége állandó megfigyelés tárgyát képezi.«¹⁸

Tehát nem a tucatnevek képezték a továbbítás valószínű megtagadásának igazi okát, hanem az elítélt kommunisták érdekében kommunisták által szervezett akció volt szemükben a vörös posztó.

Természetesen a magyarországi, fasizmustól erősen áthatott uralkodó osztályok erőszakszervezete sem volt kíméletes saját áldozataival szemben. A kiszabott büntetésen túl el kellett szenvedniök a vallatás brutális kínzásait is. E módszer annyira nyilvánvaló volt, hogy Györky Imre szociáldemokrata országgyűlési képviselő interpellációt intézett a belügyminiszterhez, amelyben a rendőrségnek a politikai letartóztatottakkal szemben elkövetett kínzásai ellen tiltakozott. E tiltakozáshoz csatlakozott a szegedi munkásság is.¹⁹

Az üldözés, a terror és a kínzások ellenére az elfogott kommunisták többsége bátran, párthűen viselkedett a bíróság előtt, sőt egyesek, közülük a legbátrabbak bizonyos óvatosság helyett talán kissé vakmerően is. A bíróság elé állított kommunisták legtörhetlenebbjeinek bátorságára, szókimondására jellemző a következő párbeszéd:

Elnök: felteszi a kérdést Gera Sándornak: Nős?

Gera: Nem, de jegyben járok!

Elnök: Ki a menyasszonya?

Gera: A nemzetközi proletariátus!

Elnök: Ne vicceljen!

Gera: Ez nem vicc, ez így van! Én a szabadságért küzdő proletariátussal jegyeztem el magam.

Elnök: Megvonom a szót!

Gera: Megteheti hatalmánál fogva, de joga nincs hozzá!

Gladics József és az elnök között pedig a következő párbeszéd folyt le:

Elnök: Hol lakik?

Gladics: Mars tér 13. (Itt van ui. a Csillag-börtön.)

Elnök: Ne szemtelenkedjék!

Gladics: Pedig ez úgy van, a maguk jóvoltából lakom ott.

Elnök: Volt-e katona?

Gladics: Igen, vörös katona voltam.²⁰

¹⁸ MMI Archivum. A rendőrség szegedi kapitányságának a belügyminisztériumhoz küldött jelentése 36/2. 1933. pol. res. aug. 2.

¹⁹ MMI Archivum. A. III/30/164/1933.

²⁰ A szegedi munkásmozgalom harcosaival 1955. júniusában tartott megbeszélés (visszaemlékezés) gyorsírói jegyzőkönyvéből. Gesztelyi Mihály közlése. 26. old. (Másolat a Párttörténeti Intézetben. Eredeti nálam.)

A bíróság elé állított kommunisták bátor viselkedése nagy lelkesítő hatást gyakorolt Szeged dolgozóira, s egyben bizonyágtétel volt amellet is, hogy ügyük legbátrabb és legkövetkezetesebb védelmezői a kommunisták. Viszont a burzsoá objektivitástól is mentes Horthy-bíróság ilyen fellépéstől könnyen vérszemet kapott, s ezáltal a büntetés súlyossága csak fokozódhatott.

A szegedi munkásság hangulatát elemző egyik jelentés szerint Rákosi Mátyás is azt az üzenetet küldte a kommunistáknak, »ne pökhendkedjenek a bírósággal, mert ezzel csak azt érik el, hogy nagyobb büntetést kapnak. Már pedig most nem az a cél, hogy mint az eszme mártírjai börtönben üljenek, hanem az, hogy minél intenzívebb agitációt folytassanak.«²¹

* * *

1935-ben a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa után, de különösen 1936 óta, a spanyol és a franciaországi események hatására a feladat: széles antifasiszta népfront megteremtése — mind világosabbá vált nemcsak a munkások leghaladottabb rétegei, hanem széles néptömegek előtt is. Ennek érdekében fokozták a kommunisták és a forradalmi szocialisták tevékenységüket a legális szervezetekben, s a népfront gondolata az ő révükön jutott el a szociáldemokrata párttagokhoz.

A szegedi szociáldemokraták munkájáról, gondolkodásáról, a munkásság hangulatáról készült egykorú jelentésből, ha kissé túlozva is, ez világosan kitűnik. »Minden ellenkező kijelentéssel, fogadkozással ellentétben állíthatom, hogy a magyarországi szociáldemokrata pártvezetők nemcsak Szegeden, hanem a központban is kevés kivétellel az egységfront hívei. A spanyolországi polgárháború kitörése óta nincs egyetlen olyan bizalmas megbeszélés sem, amelynek fő témája ne ez volna.«²²

A szegedi munkásság valóban nagy érdeklődéssel kísérte a spanyol és a franciaországi eseményeket, mert azokat úgy fogta fel, mint a népfront erőpróbáját a faszizmussal szemben. Az volt a meggyőződésük, hogy ez a háború a szocializmus és faszizmus döntő előcsatározása, mely általános világháborúvá alakul át. Megélenkült a politikai élet. A Népszava hihetetlen kelendőségnek örvendett. Csoportosan olvasták és megbeszélték a tudósításokat. Titokban gyűjtéseket rendeztek a spanyolországi elvtársak részére, 60 főnyi rohamcsapatot szerveztek a jobboldali támadások ellen, s a sztrájktróékkal szemben.

A város vezetőinek ennyi elég volt ahhoz, hogy tisztában legyenek vele: amint a kül- és belpolitikai viszonyok úgy változnak meg, hogy a munkások a cselekvés idejét elérkezettnek látják, habozás nélkül egységesen a népfront mellé állnak.²³

Különösen attól félték, hogy a kommunistáknak sikerül megnyerni az ifjúságot céljaiknak, de legalábbis az antifasiszta népfront támogatóinak. »A pártban újabban működni kezdő radikálisabb irányzatot képviselőknak sikerült a fiatalság közé befurakodni, a vezető és oktató szerepet maguknak biztosítani. Működésük iránya főleg az volt, hogy a szokásos

²¹ MMI Archivum. A. XVII. 1/1936/118.

²² U. ott.

²³ U. ott.

heti esteli sajtóbeszámolóikon a szovjetről a napilapokban és egyéb illegális sajtótermékekben megjelent cikkeket felolvasva, az oroszországi állapotokat és a bolsevista eszméket megkedveltessék. Egyes radikálisabb érzelmű előadók minden alkalmat megragadtak arra is, hogy a fiatalok előtt tartott előadásaikban az egységfront előnyeit kidomborítsák. Előadásaikban példaképpen rendszerint a franciaországi és spanyolországi eseményeket hozták fel.²⁴

Az ifjómunkásság körében végzett politikaimunka módszere az volt, hogy a színjátászás örve alatt politikai szemináriumokat tartottak. Ha közben detektívek, rendőrök zavarták meg őket, akkor rögtönzött szavalattal, bírálattal vágták ki magukat. E szemináriumokon főleg a leninizmus egyes kérdéseivel, a Schönstein-féle füzetek cikkeivel foglalkoztak. Az ifjómunkások tudásszomjára jellemző, hogy a kezdetben 8—10 főnyi csoport rövidesen 120-ra növekedett. Az ifjómunkások a szovjet rádiót is hallgatták, sőt a moszkvai rádióval »Vörös Szeged« jelíggel leveleztek. Arra kérték a moszkvai rádiót, hogy a magyar népdalok helyett több marxista—leninista szemináriumot közvetítsenek.²⁵

A szociáldemokrata párt keretében működő Országos Ifjúsági Bizottságban kezdődő baloldali szervezkedés hatása megmutatkozott május elsejének a megünneplésével kapcsolatban is. Az előkészítő bizottságban az Országos Ifjúsági Bizottság tagjai kifogásolták a vezetőknek azt a tervét, hogy május 1-ét csak csendesen ünnepeljék meg. Harcos, tüntetésszerű felvonulással, s jelszavak hangoztatásával akartak ünnepelni. Lájer Dezső szociáldemokrata párttitkár csak többszöri felszólalással, a feloszlátás veszélyére való hivatkozással tudta őket ettől a szándéktól eltéríteni.²⁶

Az ifjómunkás mozgalomban tehát kedvező volt a talaj a munkás-egységfront, népfront agitáció számára, amit bizonyít a hivatalos szociáldemokrata politikai irányvonal éles bírálata is.

A szociáldemokrata párton belüli erjedést tükrözik egy, a munkásság között élő »megfigyelőnek« (spiclinek) leveléből a jelentéshez csatolt részletek is. A levél írója megállapítja, hogy a Hétvezér utcai munkásotthonban még véletlenül sem a szociáldemokrata program alapján állnak. Nincs köztük, ki a békés fejlődés, az alkotmányosság híve volna. A szovjet diktatúrát tartják szükségesnek a társadalom átalakítására és a bolsevizmusért lelkesednek. »Csendben, ügyesen bolsevizálják a munkásságot, szociáldemokrata köntösbe bújva. Nem is lehet hathatósan védekezni a burkolt bolsi propaganda ellen. (Kérdés a szociáldemokrata vezetői karhoz.) Hol vannak a szociáldemokrata munkások, kiket olyan nagy ellentétek választanak el a bolsevizmustól?«²⁷)

1936-ban nemcsak Szegeden, hanem Budapesten is hallatszott olyan vélemény, amely a Kommunisták Magyarországi Pártja és a Szociáldemokrata Párt közötti »hallgatolagos egységfrontról« vélt tudni. E hallga-

²⁴ A szocialista és kommunista mozgalmakról. MMI. Archivum. Szegedi rendőrkapitányság iratai 10—1934. pol. res. Detektívtestület jelentése 1936. július 8.

²⁵ Dénés Leó szóbeli közlése a szegedi munkásmozgalom harcosaival 1955. júniusában Szegeden folytatott megbeszélés alkalmával. Gyorsírói jegyzőkönyv 17. old. (Másolat a Párttörténeti Intézetben.)

²⁶ L. 24-es jegyzetet.

²⁷ L. 21. sz. jegyzetet.

tólagos egységfrontot azzal hozták összefüggésbe, hogy a Kommunisták Magyarországi Pártja alsó- és középszerveinek felosztása után új taktikához folyamodott. E taktika lényege: kihasználni a különböző, főleg politikai szervezetekben végezhető legális munka minden lehetőségét.²⁸

E taktika tartós sikerét és eredményességét azonban akadályozta a szociáldemokrata vezetők egy részének és a felső vezetőség többségének álláspontja. Pedig a szociáldemokrata párt vezetőinek meg kellett volna ragadnia az alkalmat a munkásság illegális pártjával való együttműködésre, felsorakoztatni a munkásság egészét a fasiszta pártok, szervezetek térhódítása, a szinte nemzeti katasztrófát okozó külpolitika ellen. A szociáldemokrata pártvezetők azonban másként vélekedtek.

»Tudomásunkra jutott — hangzik a vezetőség nézete —, hogy bolsevista oldalról ismét akciót indítottak annak érdekében, hogy pártunk ifjúsági csoportjait a kommunistákkal való egységfrontnak megnyerjék. Mint-hogy a kommunistákkal való egységfront megteremtésének kérdése szöges ellentétben áll a párt felfogásával, figyelmeztetjük összes pártszerveinket, hogy a legnagyobb gondossággal ügyeljenek arra, hogy ifjúsági csoportjainkat az ún. egységfront, vagy egységakció jelszavával senki meg ne közelíthesse. Ahol pedig olyan törekvéseket tapasztalnak, hogy a kívülről jövő bolsevista agitáció a Szociáldemokrata Párt ifjúsági csoportjainak rendes működését akarja zárosan befolyásolni, tegyenek sürgős jelentést a Központi Titkárságnak.«²⁹

A hódító háborúra spekuláló külpolitikával kapcsolatban pedig így szögezte le később álláspontját a szociáldemokrata pártvezetőség: »A szervezett munkásság eddig is legjobb meggyőződésével szolgálta azokat a nemzeti célokat, amelyekben az ország történelmi rendeltetése, múltja és jövője jut kifejezésre.« Majd így folytatták: »... Nem kíván állam lenni az államban (ti. a munkásság), nem kíván osztályuralmat, ellenkezőleg, küzd minden osztályuralom ellen.«³⁰

A munkás-egységfront megteremtésére irányuló politika kezdeti sikereinek láttán és a további eredmények megakadályozása érdekében az államhatalom szervei is mindent megtettek, ami csak tőlük tellett. A belügyminisztérium a legális szociáldemokrata párt gyűléseit általában betiltó rendeletet adott ki, amelynek az lett a következménye, hogy kifelé nyugalom látszott a pártban, belül azonban izzó volt a hangulat. Szegeden nem akadályozták meg a szociáldemokrata párt gyűléseit, mert azokról bizalmas jelentést kaptak. Mégis a rendőri szervek, minden tájékozottságuk ellenére is téves nézeteket vallottak, amikor meg voltak győződve a szociáldemokrata párt vezetőinek forradalmiságáról, kommunistákkal való együttműködési szándékáról.

A szociáldemokrata vezetők ugyanis sem országos, sem helyi vonatkozásban nem tudták felfogni a Kommunisták Magyarországi Pártja megváltozott taktikájának igazi okát. Örömmel állapította meg pl. Lájer Dezső párttitkár, hogy »A III. Internacionálé hívei már passzíve viselkednek a

²⁸ A csendőrség nyomozó osztályparancsnokságának a belügyminisztérium VI. b. osztályához, a csendőrség felügyelőségéhez, és a kormányzósághoz küldött jelentése. MMI Archivum. A. XVIII. 1/1936/7.

²⁹ Népszava 1935. október 1.

³⁰ Szakszervezeti Tanács nyilatkozata. Népszava 1940. júl. 24.

szociáldemokrata párttal szemben, s Moszkva (értsd a kommunisták) sem üti már a szociáldemokratákat»,³¹ de nem vonták le — lényegében helyes — következtetésük tanulságát. Nyilvánvaló, hogy ez az állásfoglalás-változtatás is a munkásegységfront megteremtésének könnyítésére, az előző, hibás taktika megjavítására célzott. Ők úgy próbálták ezt is beállítani, mintha csak a Kommunisták Magyarországi Pártjának taktikája lett volna eleve hibás és a történelmi helyzetben beállt változás nem készítette volna a pártot előző taktikájának megváltoztatására.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának az adott történelmi helyzetre alkalmazott — bár megkésett — helyes taktikája mindenesetre évenként át hatott a társadalom széles rétegeire, — ellenerőkkel és rendszabályokkal szemben is. Ezek hatása nemcsak Szegeden, hanem Csongrád megyében, sőt a Dél-Alföldön, az egész Viharsarokban lemérhető.

Csongrád megye főispánja pl. 1937. március 8-án a belügyminiszterhez küldött *Szociáldemokraták és az emögött meghúzódó kommunista szervezkedés Csongrád megyében* c. jelentésében kiemelte, hogy Csongrád megyében és Hódmezővásárhelyen a »szélsőséges és felforgató irányzatok« a szociáldemokrata, illetve kommunista tevékenységekben merülnek ki, ezzel szemben a szélsőjobboldali nyilaskeresztes mozgalom nem jelentős.³²

A főispán legaggodalmasabb jelenségnek azt tartotta, hogy a marxista szervezkedés céltudatos és évekre kiterjedő terv alapján történik. A leventék körében is észleltek szervezési kísérleteket, amellyel a marxisták a jövőt kívánták szolgálni azáltal, hogy a leventék a hadsereghez bevonulva a marxista agitációt itt is fellendítsék.

A szegedi törvényszék iratai között több dél-magyarországi, tiszántúli kommunista szervezkedésről szóló per anyaga található. 1934-ben a hódmezővásárhelyi Rébék Nagy Imre, 1935-ben a szegedi Szőke Dezső, 1936-ban a békéscsabai Gyurkó Mátyás, 1937-ben Paulik János s az újkígyósi Frankó András pere. A törvényszéki iratok szerint a dél-magyarországi kommunista szervezkedés mozgatója Weissshaus Aladár volt.

Faragó Péter és Faragó István Árpádhalmán dolgozó ifjúmunkásokat 1938-ban forradalmi hazafiságuk, a bebörtönzöttekkel való együttérzésük kifejezése miatt állították bíróság elé. Faragó Péter 18 éves munkás 1937 novemberében az árpádhalmi állomás holtvágányára tolatott, s az ott dolgozó munkások által szállás céljára igénybe vett vasúti kocsi falára a következő verset írta:

»Elv társak! ezt daloljátok:
Nagyországban szerteszt
Halljátok, hogy zúg a nép?
Trónokat ingat már a bosszú!
Kenyeret adjátok a népnek zsarnokok!
Hol éhség fáj, ott nincs határ,
Szabadság, vagy halál!«

³¹ MMI Archivum. A XVII. 1/1936/118.

³² MMI Archivum. A XVII. 1/1937/75.

³³ Szegedi törvényszéki iratok B. II. 700/1938.

Faragó István pedig ezt írta, szintén a vagon falára:

»Nyissátok ki a börtönök vascsikorgó ajtait,
Eresszétek szabadlábba a szabadság foglyait!«³³

Hadd álljon itt a verseket elemző egykorú hivatalos magyarázat, mert nem minden tanulság nélküli. »Köztudomású tény, hogy az „elvtárs” megnevezést a szociáldemokratákon kívül a KP tagjai használják egymás közötti megszólításukban. A vers szövege arra utal, hogy a zúgó, forrongó nép bosszújában trónokat is képes megingatni. A hatalmonlévőket zsarnokoknak nevezi és felhívja, hogy a népnek kenyeret adjanak, mert ahol az éhség fáj, ott nincs határ, vagyis az idevonatkozó értelem szerint az indulatok szabad folyása kell, hogy bekövetkezzék. Ellenkező esetben — miként azt az utolsó versszak ki is emeli — ha az eszme által vitatott igazsághoz hozzá nem jut —, halál következik be és az egész szöveg tartalmát figyelembe véve, kétségkívül a zsarnokok életéről van szó. A Faragó István által írt vers szövegében az a felhívás, hogy a szabadság foglyait szabadítsák ki, figyelemmel az előzőleg már kifejtettekre, kétségtelenül az elvtársakhoz van irányítva, és a szabadság foglyai alatt... nyilván azon egyéneket kell érteni, akik a mai társadalmi rend elleni bűncselekmény miatt töltik szabadságvesztés büntetésüket.«³⁴

Felvetődik a kérdés, hogy a terrorral, börtönbüntetéssel dacoló kommunistákat, a forradalmi szocialistákat mi tette képessé arra, hogy az ismertetett mozgalmak szervezői, vezetői legyenek. Osztályhelyzetük és rátermettségük mellett csakis a marxizmus—leninizmus igazságába vetett szilárd hitük volt az, mely az aktív harc útjára vezette őket. Ezek az emberek nem csüggedtek a fogság keserű évei, mindig új és új megpróbáltatásai idején sem, sőt új elméleti ismeretekre tettek szert.

A bebörtönzött kommunisták részére főleg csak nagy ünnepek alkalmával, pl. karácsonykor, vagy húsvétkor engedtek bevinni a Vörös Segély által adományozott csomagot, esetleg pénzt, könyvet és folyóiratokat. De a Csillag-börtön kommunistáinak az *Economist*, *Lloyd* és *Imprecor* c. lapokat is el tudták juttatni ún. fekete vonalon, a »Szlavonia« bütorgyárban dolgozó rabok segítségével.

»Rendszeres tanulás folyt a börtönben, titokban kézzel írt, vagy kint-ről becsempészett anyagból. Apró cédulákat juttattunk zárkáról zárkára, így vitattuk meg a soronlévő kérdéseket. Sokat tanultunk azokon a szemináriumokon, amelyeket az elméletileg képzetesebb elvtársak vezettek. A kommunista magatartás, taktika, szervezés eredményeként a szegedi Csillag-börtön kommunista kollektívájának szellemi élete igen magas színvonalon állt. Rendszeresen kaptunk angol hetilapokat. Politikai tájékozottságunk sokkal nagyobb volt, mint pl. egy polgáremberé, aki csak a fasiszta újságokat olvashatta.«³⁵

A börtön sokak számára valóságos politikai iskolává lett, bár ez az előny korántsem arányos azzal a hátránnyal, amelyet a kommunistáknak

³⁴ U. ott.

³⁵ Dr. Weil Emil: Börtönelmények c. visszaemlékezése. Hősi harcok emlékei. Bp. 1955. 153. old.

a politikai és szervező munkából ily módon történt erőszakos kiemelése jelentett, hisz hiányukat nagyon megérezte a párt, és az egész munkásmozgalom.

A munkásság s az egész dolgozó nép érdekei védelmében fellépő bátor forradalmárok munkája és harca az 1930-as évek körülményei között még nem járhattak sikerrel a társadalom átalakítása szempontjából, de többségükben ők voltak azok, akik midőn lehetett, éltek az alkalommal, vezetőszerepet vállaltak hazánk szocialista átalakításáért vívott harcban.

LES ACTIVITÉS DES COMMUNISTES ET DES SOCIALISTES DE GAUCHE A SZEGED (1933—1939)

K. Gulya

Après l'avènement au pouvoir des fascistes en Allemagne, les tentatives des classes dirigeantes hongroises à introduire une dictature fasciste totale, sont devenues de plus en plus marquantes.

L'entrée en fonction du gouvernement de Gömbös marque le commencement d'une période, où la dictature ouverte, dirigée contre la classe ouvrière et les organisations démocratiques, se substitue au démocratismе stagnant et équivoque de la bourgeoisie.

Les leaders officiels et les porte-parole idéologiques et politiques de l'époque ont destiné un rôle important à Szeged, centre culturel du Bas Pays hongrois, dont le développement leur tenait à coeur. Après avoir déclaré la ville, d'après une logique fallacieuse, d'être le berceau du régime contre-révolutionnaire, et de la «pensée szegediennе», lui servant de base idéologique, ils cherchaient, dans la suite, à la rendre la forteresse, la citadelle de la contre-révolution.

L'auteur se propose de réfuter le rôle tendencieux qu'on avait attribué à la ville et à ses habitants, et de prouver la nécessité de faire certaines distinctions à ce sujet.

En dépit du fait que pendant les 25 années du règne du régime contre-révolutionnaire c'était non seulement la terreur déchaînée, l'oppression politique et économique de la classe ouvrière, la collusion de la majorité des dirigeants du parti social-démocrate avec les maîtres du pays, mais encore la politique souvent erronée du Parti des Communistes de Hongrie, qui compromettaient la réussite de la concentration des forces contre le fascisme — Szeged offre de beaux exemples de cette lutte, bien qu'on n'ait jamais parlé des traditions de ce genre de la ville.

Les dirigeants et les participants les plus conséquents de cette lutte, menée pour le rehaussement du niveau de vie misérable de la classe ouvrière après la crise économique, pour la création du front d'union des ouvriers et du Front Populaire contre les tentatives en vue d'introduire en Hongrie une dictature fasciste ouverte, c'étaient les communistes et les social-démocrates de gauche qui étaient proches d'eux par leurs sentiments politiques.

L'article fixe les différentes étapes et les faits de la lutte des ouvriers de Szeged en se servant des documents d'archive et de presse, ainsi que des entretiens avec les anciens militants du mouvement ouvrier de Szeged.

Гуля Кароль

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КОММУНИСТОВ И ЛЕВЫХ СОЦИАЛИСТОВ В ГОРОДЕ СЕГЕД (1933—1939)

После прихода к власти фашистов в Германии стремление венгерских господствующих классов к ведению тотальной фашистской диктатуры стало все решительнее. Вступление в должность правительства Гёмбёш означает начало того периода, когда открытая диктатура, направленная против рабочего класса и демократических организаций, заменяет половинчатый, прозябающий буржуазный демократизм 20-годов. Вожди и официальные идейно-политические представители этой эры предназначили важную роль городу Сегед, развивающемуся благодаря им культурному центру южной части Большой Венгерской Низменности. Провозгласив, на основе фальшивой логики, город колыбелью «сегедской мысли», служившей идеологической основой контр-революционного режима, в дальнейшем попытались превращать Сегед в крепость, штабель этой «мысли».

Работа опровергает такую одностороннюю установку относительно роли города Сегед и его жителей и доказывает необходимость некоторых различий.

Вопреки тому, что за 25 лет господства контрреволюционного режима не только безудержный террор, политическое и экономическое угнетение рабочего класса, соглашательство большинства вождей Социал-Демократической Партии, но и часто неправильно применённая политика Венгерской Коммунистической Партии препятствовало успешности смычки против фашизма. Эта борьба имеет замечательные проявления и в Сегеде, хотя об этих традициях города Сегед некогда не говорили.

Самыми последовательными участниками и вождями этой борьбы, поведённой за повышение нищенского послекризисного уровня жизни рабочего класса, за создание единого фронта рабочих и народного фронта, — направленной против попытки введения открытой фашистской диктатуры в Венгрии, были коммунисты и сочувствующие им левые социал-демократы.

Работа на основе архивных и печатных материалов, а также на основе рассказов старейших борцов сегедского рабочего движения зафиксировала фазисы и факты борьбы сегедских рабочих.